

Odločnost pri nestrinjanju med vrstniki: nje fenomenologija in nje racionalnost

(skica)

Matjaz Potrc

Povzetek: Sklepamo v prid odločnosti glede nestrinjanja med vrstniki. Poudarek je na fenomenologiji -- kako se stvari *spoznavno zdi*jo glede na vpliv tega kar nam je razvidno dostopno pri sporni trditvi p , in kako na taksno fenomenologijo vpliva zavedanje, da se soudelezenec, ki smo ga na začetku obravnavali kot spoznavnega vrstnika, z nami glede p ne strinja. Osrednje mesto v našem argumentu pripada sredstvo-cilj hierarhiji smotrov in pod-smotrov, ki je po nase notranja zgradbi spoznavno odgovorne tvorbe prepričanij. K resničnim prepričanjem stremimo tako da sledimo prepričanjem, ki so objektivno verjetna glede na celoten nam dostopen dokazni material oziroma glede na to kar nam je razvidno. K temu pod-smotru stremimo tako, da sledimo prepričanjem (ob dokaznem materialu, ki nam je na voljo oziroma ob tem kar nam je razvidno), ki so verjetna glede na nas lastno globoko spoznavno občutljivost. K slednjemu pod-smotru pa tezimo tako, da tvorimo prepričanja v sozvočju z našimi vse-obseznimi *ultima facie* spoznavnimi dozdevki.

1. Uvod

Odločnost pri nestrinjanju med vrstniki trdi, da če se z vrstnikom ne strinjamo glede proposicije p , ter smo se nadalje prepričani da p ter se pocutimo glede tega upravičeni glede na celoten dokazni material/razvidnost, ki nam je na voljo, potem je racionalno dovoljeno in celo zahtevano, da vztrajamo pri svojem, tako da smo se nadalje prepričani v p . Spravljivo stališče nasprotno trdi, da smo ob takih pogojih racionalno dolžni prenehati s prepričanjem v p -- ne glede na to ali smo to psihološko zmožno storiti. Nas argument v prid odločnosti je nov na stiri načine.

Prvic, poudarek je na fenomenologiji - kako se nam stvari *spoznavno zdijo* glede na celotno nam dostopno dokazno/razvidno podporo p , in kako na taksno fenomenologijo vpliva zavest, da se soudelezenec, ki smo ga najprej imeli za spoznavnega vrstnika, glede p z nami ne strinja.

Drugic, razlikujemo nekaj ustreznih pojmov spoznavnega vrstništva, ki osvetlijo razpravo med odločnosti in spravljivezi.

Tretjic, naša različica odločnosti: v p smo lahko prepričani *manj močno* kot smo bili prej. To nam omogoči upoštevati kar je v redu pri spravljivezih, in obenem zavrniti spravljivost.

Cetrtric, naš argument v prid odločnosti upošteva nov poseg v razpravo med odločnosti in spravljivezi s strani zagovornikov "Enkratnosti" in "Dopuscanja".

ENKRATNOST: Za vsak dokazni/razvidni material E in za vsako proposicijo P obstaja zgolj ena spoznavna naravnost do E , ki je združljiva z našo racionalnostjo ob tem da imamo dokazni/razvidni material E .

Teza "Dopuscanja" je nasprotje tezi "Enkratnosti". V literaturi se ljudje strinjajo, da je spravljenost združljiva z Enkratnostjo, odločnost pa z Dopuscanjem. Nas zagovor odločnosti trdi, da to strinjanje sloni na napacni predpostavki o spoznavni racionalnosti.

2. Zacetne pripombe

2.i. Vrstnistvo in skupni dokazni material/razvidnost

Predpostavka, da udelezenca v nestrinjanju glede p imata samo in enako razvidnost/dokazni material glede p . Tako naj bi obravnavanje nekoga kot spoznavnega vrstnika slonelo na *prepricanju*, da ima ta oseba vso in zgolj isto razvidnost/dokazni material kot jaz sam.

Ta zahteva po isti-celi-razvidnosti/dokaznem materialu je pretirana. Nikoli ne moremo vedeti, ali je nekdo nas spoznavni vrstnik. Zato velja vpeljati *sibkejso* zahtevo: *popolna skupna razvidnost*. Osebi si delita popolno skupno razvidnost glede p , ko se strinjata o vseh *izrazljivih* ozirih, ki ju zadevajo glede razvidnosti/dokaznega materiala glede p .

Smo proti *mocnem* vrstnistvu, ki terja docela enak dokazni material. Tako obstaja možnost, da ima en vrstnik dokazni material ki ga drugi nima (in ga sam ne more kar enostavno izraziti). Tako postane bolj prisotna možnost, da smo prepricani v spoznavno vrstnistvo drugega.

2.ii. V gradimo moc prepricanja

Moc prepricanja je odvisna od dokaznega materiala/razvodnosti, ki nam je na voljo glede p . Propoziciji *Maribor je slovensko mesto* in *Aristotel je bil ucitelj Aleksandra Velikega* sta nam dobro podprti. Vendar nas ima vecina *mocnejso* razvidno podporo za prvo. Moc propozicije je presezek dokaznega materiala glede na njeno propozicionalno upravicenje.

Moc prepricanja je kvalitativni pojem in velja za propozicije, v katere smo prepricani. *Sprejemljivost p* je razlicna: velja za propozicije, ki niso povezane s prepricanjem.

2.iii. Meta-Enkratnost in razprava o Enkratnosti/Dopuscanju

Spoznavne naravnosti po tezi Enkratnosti (in Dopuscanja) predpostavljajo zgolj eno obliko spoznavne racionalnosti. To je predpostavka Meta-Enkratnosti.

Predpostavimo pa, da obstaja več vrst spoznavne racionalnosti, tako da vsaka od njih nudi zorni kot, pod katerim je dana spoznavna naravnost do dane propozicije in v dani spoznavni situaciji lahko racionalna ali neracionalna. Naj bo tako več vrst spoznavne racionalnosti, ki so med seboj povezane v *hierarhiji sredstvo-cilj*; ko spoznavni dejavnik izkazuje eno vrsto spoznavne racionalnosti, to nujno tvori njegovo najboljše sredstvo v smeri cilja izkazovanja druge. Meta-Enakost je potemtakem zmotna. Odpre se možnost, da velja Enakost za nekatere vrste spoznavne racionalnosti, Dopuscanje pa zopet za druge.

Nas argument v podporo odločnosti trdi, da obstaja prav taksna utemeljujoča hierarhija sredstvo-cilj med različnimi vrstami spoznavne racionalnosti. Ena posledica bo, da sloni razprava Enkratnost/Dopuscanje na napacni predpostavki, in je zatorej ni mogoče lepo preslikati na razpravo spravljalnost/odločnost. Se ena posledica je, da je odločnost pravilna tudi če velja Enakost za vrsto spoznavne racionalnosti, ki je cilj, h kateremu se druge vrste spoznavne racionalnosti utemeljujejo prilegajo kot sredstva.

3. Fenomenologija nestrinjanja med vrstniki

Kako dozivljamo svoje izkustvo nestrinjanja glede p z nekom, ki ga glede podobnih vprasanj imamo za vrstnika in ga spostujemo?

Svetni spoznavni vrstnik: (i) dani spor je vključen; (ii) je pa sirsi od obravnavanega vprasanja. *Obmocni* spoznavni vrstnik: je vrstnik glede obravnavanega vprasanja. Nekdo je lahko svetni spoznavni vrstnik, ne pa tudi obmocni.

Ena vrsta fenomenologije: Imava različni prepričanji, in jaz te obravnavam kot svojega spoznavnega vrstnika. Racun, razhajanje. *Obmocno spoznavno vrstnistvo* je temelj za fenomenologijo spoznavne sprave.

Druga vrsta fenomenologije: Drugega imam za svetnega spoznavnega vrstnika ali za spoznavno nadrejenega. Ceprav vem, da sva oba postopala spoznavno odgovorno, sem se vedno prepričan da p , in menim da je p z *danim* dokaznim/razvidnim materialom dobro podprta, cetudi vem, da druga oseba ne verjame v p . Menim, da je drugi glede na propozicijo p spoznavno *iztiril*, ter je glede tega spoznavno manjvreden. To je fenomenologija *spoznavne odlocnosti*. Ključna sestavina je fenomenologija *obmocne spoznavne vecvrednosti*. Zdi se mi, da je drugi spoznavno zasel.

Fenomenologija spoznavne odlocnosti ni naduta. Kljub skrbnemu preucevanju argumenta in stalisc drugega ter spostovanju osebe, zacetni dozdevki glede p vztrajajo. Tako doživljam *spostljivo* obmocno vecvrednost glede na drugega. To ni nadutost, ampak kakovost sledenju razvidnosti kamor pac ta kaze.

Fenomenologija spoznavne odlocnosti s svojo sestavino fenomenologije obmocne spoznavne vecvrednosti se dejansko pojavi v dialekticni razpravi, ko pricnemo s prepričanjem v p in smo se naprej prepričani v p . Prepričanje vztraja ker se mi zdi dobro podprto s splosnim dokaznim materialom/razvidnostjo, ki mi je na voljo. Fenomenologija obmocne spoznavne vecvrednosti gre skupaj z vztrajanjem prepričanja. Ker drugega gledamo kot spoznavno manjvrednega, svojega prepričanja ne opustimo. Odlocnost se tako *dejansko dogaja*; opisali smo njeno fenomenologijo.

“To je sicer lahko opis tega kar se dejansko dogaja”, lahko reces, “vendar ali je *racionalno dopustno* da v opisanih okoliscinah ohranimo prepričanje da p , in mar je racionalno

dopustno, da svojega sogovorca opazujemo kot sebi spoznavno manjvrednega?" Strinjamo se, da fenomenoloski opis ne zadosca; lotiti se moramo tudi normativnega vprasanja.

4. Izziv simetrije

Problem nestrinjanja med vrstniki se v splosnem pojavi zavljo ozirov simetrije. Ce sogovorca obravnavamo kot svojega spoznavnega vrstnika, potem moramo priznati, da sogovorcevo preprikanje v $-p$ ni nic manj podprto od mojega preprikanja v p . Zato -- taksno je sklepanje -- racionalnost terja, da svoje preprikanje v p opustim.

Oziri simetrije se nanasajo tudi na fenomenologijo kot tako. V razpravi vemo, da sogovorcevo preprikanje v $-p$ spremlja fenomenologija, ki je vzporedna moji, ter da (i) je sogovorec se naprej prepričan v $-p$, (ii) da se mu $-p$ se naprej zdi podprto z danim dokaznim materialom/razvidnostjo, in da (iii) slednji sebe obravnava kot obmocnega spoznavnega vecvredneza glede na p (in da sebe obravnava kot spoznavno vecvrednega glede na to vprasanje). Dejansko je opisana fenomenologija *skupna* temu, kar *vesta* oba udelezenca.

Glede na to skupno vednost se sedaj pojavi skrb glede simetrije. Le zakaj bi dajali prednost svoji lastni spoznavni fenomenologiji za p glede na vsposedno sogovorcevo fenomenologijo glede $-p$? Zakaj bi mislili, da nasa fenomenologija v vecji meri izkorisca dani dokazni material kot sogovorceva?

Rekli smo, da obravnavamo vrstnistvo kot da terja zgolj celotni razvidni skupni temelj, ne pa popolno ujemanje glede ustrezne celotne razvidnosti. Prav lahko da so nam na voljo dolocena dejstva glede dokaznega materiala/razvidnosti, ki sogovorcju niso. Isto pa velja za sogovorca glede na nas. Tako se ohranja moc pomisleka o simetriji. Le zakaj naj mislimo, da nasa spoznavna fenomenologija v vecji meri sledi dejanskemu celotnemu dokaznemu materialu kot to velja za sogovorcevo, in sicer da v vecji meri zajema (i) celotni razvidni skupni temelj, (ii)

lastno v zmožnosti upoštevano dodatno razvidnost, in (iii) sogovorniku lastno v zmožnosti upoštevano razvidnost?

Simetrija je ne le problem za večvrednost moje, ampak tudi sogovorneve fenomenologije. Iz spoznavnega zornega kota se tako zdi dajanje prednosti eni ali drugi *samovoljno*. Obe tekmujoči fenomenologiji se vzajemno izključujeta glede na položaj upravičenosti p ali $\neg p$. Zdi se, da zavljo te izključitve moja splosna razvidnost ne upravičuje več mojega prepričanja v p . Prav tako sogovorneva splosna razvidnost ne upravičuje več njegovega prepričanja v $\neg p$. Racionalnost torej terja, da oba udeleženca *opustita* svoji prepričanju glede p . Čeprav se odločnost dejansko dogaja v običajnih položajih dialektične razprave, je kljub temu *neracionalno*, da v takšni situaciji ohranimo svoje prepričanje. Racionalnost terja, da prepričanje opustimo -- pa če smo tega zmožni ali pa ne.

Tako zagovorniki sprave. Spravno stališče je tako *prima facie* sprejemljivo. Izziv za odločneže je, da priskrbe ustrezni odgovor.

5. Spoznavni dozdevki, spoznavna občutljivost, in barvna osvetlitev spoznavnega izkustva.

Nas opis fenomenologije spoznavne odločnosti, ki vključuje fenomenologijo območne spoznavne večvrednosti, se je usmeril na to, kako se zadeve *spoznavno zdijo* nekomu, ki takšno fenomenologijo doživlja. Takšni spoznavni dozdevki imajo osrednje mesto pri odgovoru na izziv simetrije. Uvodno bomo pogledali nekaj podrobnosti v zvezi s spoznavnimi dozdevki, ki bodo podprli odločnost. (Priceli bomo z opisom spoznavnih dozdevkov. Ti bodo pozneje v oporo normativnim trditvam, kot odgovor na izziv simetrije.)

5.i. Spoznavni dozdevki in spoznavna občutljivost

Spoznavna občutljivost sestoji iz dispozicij, ki jih nekdo ima pri tvorjenju prepričanj na podlagi danega dokaznega materiala/razvidnosti -- razvidnosti, ki velja za popolni skupni temelj v primerih nestrinjanja s spoznavnimi vrstniki. Dispozicije, ki za nekoga tvorijo spoznavno občutljivost lahko zajemajo enega ali pa vse naslednje dejavnike. Prvic gre za spoznavne *normativne standarde*, ki zadevajo razvidno podporo. Drugic je tu določen *v zmožnosti upoštevan dokazni material/razvidnost* -- razvidno ustrezna informacija (glede na nekogarsnje *normativne standarde*), katere razvidna ustreznost se vgnezdi v proces tvorbe prepričanja, kljub temu da je *se* ne moremo docela izreci. Tretjic gre za določene *empiricno/normativne spoznavne preplete*, za zorne kote nekogarsnje spoznavne občutljivosti, ki zajema tako normative kot tudi empiricne zadeve, tako da slednjih ne moremo docela lociti. (Primeri taksnih spoznavnih prepletov so spoznavne povezave med zaznavnimi izkustvi ter med sodbami kategorizacije s strani izvedencev -- denimo pri opazovanju ptic, okusanju vina, razlagi X-zarkov, ter pri hitro-poteznem sahu.)

Pojavi se razlika zmožnost/izvedba: ko tvorimo prepričanja na tak način, da se to ujema z našo spoznavno občutljivostjo, izkazujemo spoznavno zmožnost glede na to občutljivost. Če pa tvorimo prepričanja na način, ki se s tem ne ujema, smo zasli v izvedbeno zmoto glede na to občutljivost. Kot primer izvedbene zmote glede na lastno spoznavno občutljivost si oglejmo problem Monty Hall. Monty kot voditelj oddaje z igro na srečo zanesljivo obvesti udeleženca, da ga čaka za enimi od treh vidnih vrat obilna nagrada, da pa ni za ostalimi dvema vrata ničesar. Ko udeleženec izbere ena vrata, mu Monty zanesljivo reče: "Vem kje je nagrada, in zdaj bom odprl vrata ki (i) jih ti nisi izbral in (ii) za katerimi ni nagrade"; Monty potem tako stori. Monty sedaj da udeležencu na razpolago, da preklopi na druga vrata, ki se niso bila odprta. Pojavi se

vprasanje: Mar je v preklopu kaksna prednost, ali pa je morda tako, da je nagrada z enako verjetnostjo za enimi od se ne odprtih vrat?

Skorajda vsak, ki se sreca s tem problemom, izkusi mocan uvid, da je nagrada z enako verjetnostjo za enimi od se ne odprtih vrat. Pravilni odgovor pa je, da ima udelezenec dvakrat vec možnosti za zmago ce preklopi. Vecina smo v to uverjeni ko se soocimo z nekaj matematicnega sklepanja na temelju nacel verjetnostne teorije, ki se nam zdijo intuitivno pravilna. Ko se to enkrat zgodi, pricnemo ceniti, da je bil nas zacetni uvid napacen, ter se dejansko ne ujema z naso lastno spoznavno občutljivostjo. Nasa zacetna intuitivna sodba je bila izvedbena zmotna, kot nam je sedaj spoznavno razvidno.

Nedvomno je vsak od nas ljudi vsaj v doloceni meri podvrzen spoznavni zmoti glede na svojo spoznavno občutljivost. Spoznavna odgovornost terja da se tega dejstva zavedamo, ter smo nanj pozorni ob tem ko nenehno delujemo v smeri tvorbe prepričanj. Kljub temu pa se pogosto znajdemo v spoznavnem položaju, ko (i) se nam zdi, da smo bili glede tega skrbni, (ii) se nam spoznavno ne zdi (razen morda v nekaterih primerih, ko nam ugovarja nekdo, ki ga imamo za svetnega spoznavnega vrstnika) da bi lahko bili v tem primeru podvrzeni izvedbeni zmoti, (iii) ob tem pa nasi spoznavni dozdevki ves cas podpirajo p vse do te mere da se nam p zdi docela vreden prepričanja glede na nas celotni spoznavni material/razvidnost, in (iv) smiselno razumemo tako (iv.a) kako lahko postane inteligentna oseba prepričana v $-p$ na podlagi razmislekov, s katerimi nas sogovorec podpira $-p$, in (iv.b) zakaj bi prepričanje v $-p$ na tej podlagi lahko bilo zmotno. Med položaji, ko je s tem tako -- ti položaji so prav za prav *tipicni* -- so tisti, ko smo se zapletli v (kot se nam samim zdi) skrbno razmisljen dialekticni spor z drugimi, ki jih imamo za svetne spoznavne vrstnike glede vprasanj, okoli katerih spor poteka. Dialekticni odzivi spostovanih sogovorcev morda pogosto prav mocno omajajo naso prespostavko, da so

nasi spoznavni dozdevki zares plod nase spoznavne občutljivosti. Kajti ti spoznavni odzivi prav lahko preklopijo nase lastno spoznavno fenomenologijo glede p , in potem svoje prejsnje spoznavne dozdevke izkusamo kot izvedbene zmote glede na nase lastno spoznavno občutljivost. Včasih pa se to zopet *ne* zgodi. Prav nasprotno se zdi p spoznavno dobro podprt z nase splosno razvidnostjo/dokaznim materialom, tudi potem ko smo skrbno preucili sogovorcev zadnji negativni dialekticni odziv glede p . Včasih se prav lahko vrnemo k sogovorcevemu dialekticnemu odzivu ter se nam ob tem zdi slednji prepricljiv -- ne glede na to da se vsaka dialekticna izmenjava med sogovorci prej kot slej konca, ob tem pa nestrinjanje pogosto se vztraja.

Nase spoznavna občutljivost tvori nase spoznavna merila glede na razvidno/dokazno podprte pomembne zadeve, skupaj z (včasih je prepletena z) neizrecno upostevanimi razvidno ustreznimi podatki. Fenomenoloski uvid razkrije, da zorni koti nase spoznavne občutljivosti, ki so prisotni ob vsaki tvorbi oziroma vztrajanju prepričanja, niso v celoti izrecno prisotni v zavesti. Čeprav lahko pogosto recemo kaj nejasnega in nedolocnega o tem, zakaj se nam zdi da nas dokazni material podpira p -- n. pr. "Zdi se, da propozicijo p se najbolje podpira abduktivno sklepanje v smeri najboljse razlage, glede na široko reflektivno ravnotezje", so taksne pripombe obicajno prevec splosne. da bi lahko bile *celotno* ubesedenje zakaj in kako se nase splosna spoznavna občutljivost in dostopna razvidnost/dokazni material zdruzita v dobro (glede na nase občutljivost) podpora p . Zdi se, da se psiholosko dogajanje nase spoznavne občutljivosti v veliki meri dogaja onkraj nasega zavedanja.

To pa se ne pomeni, da je nase zavestno izkustvo *zaprto* za tiste zorne kote nase spoznavne občutljivosti, ki so prisotni ob vsakrsem oblikovanju/vztrajanju prepričanja, ne da bi bili izrecno prisotni v zavesti. Prav nasprotno. Ko usmerimo razmisljujoco pozornost na

spoznavne dozdevke -- to je, na določena izkustva, kjer se zdi da nas splosni dokazni material dobro podpira propozicijo, vidimo, da ima tak spoznavni dozdevek glede določene propozicije pogosto docela *dolocen* fenomenalni vidik dobro-razvidne-podpore, in ni fenomenolosko splosen. Obrnimo se k tej zadevi.

5.ii. Barvno osvetljeni spoznavni dozdevki

Barvna osvetlitev je nas izraz za tukajsnji proces, ki spaja delujoče dejavnike, kateri niso izrecno prisotni v zavesti s prav določenim fenomenalnim značajem spoznavnih dozdevkov. Barvno obarvan značaj nasih spoznavnih dozdevkov nam običajno omogoča, da če nas vprašajo *nekaj* povemo o razlogih zakaj smo v to in to prepričani na podlagi teh dozdevkov. Kar pa povemo običajno dozivljamo kot plod spoznavno-dozdevnega izkustva *kot takega* (ne pa da bi bilo denimo izkuseno kot zgolj hipoteza zakaj naj bi propozicija *p* bila prepričanja vredna na podlagi danega dokaznega materiala/razvidnosti). Na drugi strani pa barvno osvetljen značaj nasih zavestnih spoznavnih dozdevkov tudi nakazuje, da se pod zavestno površino skriva več, morda mnogo več, kot pa je neposredno izrecno prisotno v zavesti. Pod površino se nahajajo nasa ustrezna (morda deloma priobčljiva) normativna spoznavna merila, morda skupaj z ustrezno ozadno informacijo (ki je morda zopet deloma priobčljiva).

Te trditve o delovanju nase spoznavne občutljivosti so proizvod pozornega fenomenoloskega razmisleka o ustreznih vrstah izkustva. Gre za *empiricne* psiholoske trditve. Dejstvo, da se ujemajo z nasimi pozornimi introspektivnimi sodbami s stalisca prve osebe, za slednje predstavlja empiricni dokazni material/razvidnost, in sicer po nasem *mocan* izkustveni dokazni material (ceprav lahko slednjega naceloma morda ovrzemo). Toliko v smeri nase razprave.

Doslejsnja trditev o spoznavnih dozdevkih, vključno s tistimi, ki se pojavijo v fenomenologiji odločnosti, je da slednji se zdalec niso spoznavno nevsidrana *sui generis* izkustva. Prav nasprotno je njihov pričakovani spoznavni položaj, da so proizvod naše lastne spoznavne zmožnosti, ko sooceni s celotno prisotno razvidnostjo/dokaznim materialom (vključno s posredno upostevano ozadno informacijo) uporabimo nase lastno globoko spoznavno občutljivost pri zadevah, ki so razvidnostno podprte.

6. Dinamika spoznavnih dozdevkov

Sedaj se obracamo k nekaj opazovanjem glede tega kako spoznavni dozdevki eden z drugim dinamično medsebojno delujejo, in kako se spoznavni dozdevki razvijajo, ko spoznavni dejavnik pridobi novo informacijo. (Odslej bomo spoznavnim dozdevkom rekli kar 'dozdevki'.)

Eno ustrezno razlikovanje glede dozdevkov pri določeni propoziciji p , je med tem čemur pravimo *neposredni* dozdevki in med tem čemur pravimo *vse-obsežni* dozdevki. Neposredni dozdevki zadevajo izkuseno prepričljivost p zgolj samo po sebi, ob izključitvi vsakršnih sirsih dozdevkov, ki bi jih lahko imeli in ustrezajo zanesljivosti neposrednih dozdevkov. Vsi ti sirsi dozdevki sodijo med vse-obsežne dozdevke glede p .

Pomembna zvrst sirsih dozdevkov glede p , na katero smo že opozorili, je ali se nam zdi, da smo bili pri svojem povprasevanju glede p doslej ustrezno spoznavno odgovorni. Če se nam ne zdi, da smo se lotili preiskave odgovorno, bodo nasi vse-obsežni dozdevki glede p vsaj nekoliko dvomljivi.

Drugo primerno razlikovanje, ki se ne ujema z razlikovanjem neposredno/vse-obsežno, je med *prima facie* dozdevki ter med *ultima facie* dozdevki. *Ultima facie* dozdevki so ustaljeni -- pogosto se pojavijo *po premisleku* (ceprav so marsikateri *prima facie* dozdevki -- tako vsakdanji zaznavni dozdevki -- prav tako običajno *ultima facie*). Včasih *prima facie* dozdevki (bodisi

neposreden ali pa vse-obsezen) prezivi proces razmisleka in postane *ultima facie* dozdevek. Vcasih pa doloceni *prima facie* dozdevki ne prezivijo procesa premisleka. Tako neposredni dozdevki kot vse-obsezni dozdevki se lahko ob poteku razmisleka spremenijo. Neposredne *prima facie* dozdevke lahko izrinejo drugi, neposredni *ultima facie* dozdevki. In vse-obsezne *prima facie* dozdevke lahko nadomestijo drugi, vse-obsezni *ultima facie* dozdevki. Pomembna vrsta razmisleka se lahko pojavi ob tem, ko ni na voljo novega dokaznega materiala, ampak ko zgolj "stvari preobracamo v svoji glavi". Tak razmislek pa je lahko tudi plod novega dokaznega materiala.

Sedaj ko so nam na voljo ta razlikovanja, lahko glede dinamike dozdevkov podamo nekaj pripomb. Najprej pomembna oblika dinamike dozdevkov vsebuje razmislek, pri katerem nas *prima facie* neposredni dozdevek glede prepicljivosti propozicije p , pride v spor z nekaterimi drugimi *prima facie* vse-obseznimi dozdevki glede p -- vse-obsezni dozdevki glede tega, da so lahko *prima facie* neposredni dozdevki denimo ne-zanesljivi v tehle okoliscinah. Ko se to zgodi, je rezultat procesa razmisleka pogosto *ultima facie* vse-obsezni dozdevek, da p konec koncev *ni* prepicljiv. Ko se to zgodi na en nacin, ostane nas *prima facie* neposredni dozdevek glede p nedotaknjen (in je zato sedaj *ultima facie* neposredni dozdevek), ne glede na to, da ga povozi nas *ultima facie* vse-obsezni dozdevek. (Na primer, skrbno preberemo malce zapleten matematicni dokaz za $\frac{2}{3}$ odgovor na problem Monty Hall, in nas slednji preprica, ceprav se nam intuitivno -- neposredno -- se nadalje zdi pravilen odgovor $\frac{1}{2}$.) Se en nacin kako lahko pride do tega je, da proces razmisleka odpravi *prima facie* neposredni dozdevek, in ga nadomesti *ultima facie* neposredni dozdevek, ki se ujema z *ultima facie* vse-obseznim dozdevkom. (Sooceni smo na primer z zdravim argumentom za odgovor $\frac{2}{3}$ na problem Monty Hall, ki je sam po sebi kar se da enostaven in intuitiven. Nas *prima facie* neposredni dozdevek, da je odgovor $\frac{1}{2}$ sedaj na

podlagi tega intuitivnega razmisleka docela zamenja *ultima facie* neposredni dozdevek, da je sedaj odgovor $2/3$.)

Drugic, prav tako pomembna je dinamika dozdevkov glede strokovnega mnenja. Vcasih se nasi vse-obsezni dozdevki o p v veliki meri naslanjajo na dolocene dozdevke o strokovnosti in zanesljivosti o p dolocenih clanov nase sirse skupnosti, skupaj z dozdevki, da sami tega nimamo. Ce se znajdemo v taksnem polozaju in vemo, da je dozivljeni izvedenec prepričan v $-p$, smo nagnjeni k temu, da v p nismo prepričani (morda smo celo prepričani v $-p$). Vcasih se tako zgodi cetudi sploh nismo neposredno izkusili dozdevka glede p . Nas neposredni dozdevek se pojavi kot odvisen od informacije, ki je sami nimamo. Spet v drugih primerih se pojavi kljub nasemu neposrednemu *prima facie* dozdevku o p . To se lahko zgodi tudi ce neposredni *prima facie* dozdevek vztraja kot *ultima facie* neposredni dozdevek -- na primer ob tem, ko sprejmemo pricevanje dobro obvescenega matematika, ces da dandanes med matematiki sploh ni dvoma o tem, da je pravilni odgovor na Monty Hall problem $2/3$, ceprav je nas *ultima facie* neposredni dozdevek se vedno, da je pravilni odgovor $1/2$.

Tretjic, ko zvemo, da se glede propozicije p ne strinjamo z nekom, ki ga imamo za svetnega spoznavnega sogovorca, bo taksna informacija malce zmanjsala moc nasega prepričanja v p -- ceprav morda ne v zadostni meri, da bi preklopili od prepričanja p k opustitvi tega prepričanja.

Cetrtric, v taksnem polozaju nestrinjanja se nam pogosto dozdeva, da smo spoznavno dolzni se nadalje preucevati p , na prav dolocene nacine. Slednji lahko vkljucujejo tisto, kar je o doloceni snovi pisal nas svetni sogovorec (in kar so pisali oni, ki jih nas svetni sogovorec citira in spostuje), poslusanje nasega svetnega sogovorca v neposrednem dialekticnem stiku, nedogmatsko premisljanje o njegovih zapisanih in ustnih premisljanjih. Seveda vse to potem

pogosto sami sprejmemo, in se nam potem zdi, da smo se glede tega odgovorno odzvali (morda smo ob tem se nadalje odprti za nadaljnjo raziskavo in dialekticno izmenjavo o p).

Petic, potem ko smo prisvojili ustrezne razmisleke in se je ta proces ustalil, pade dolocena odlocitev glede nasih *ultima facie* vse-obseznih dozdevkov glede p -- in ce smo v p se nadalje (in kako mocno) prepričani. Prepričanje ali ne-preprijanje glede p , kot tudi moc (ce smo v p se prepričani) obicajno -- brez svoje izrecne volje -- prevzamemo kar od nasih *ultima facie* vse-obseznih dozdevkov glede p . Vcasih taksen dozdevek vodi v spravo: p se nam ne zdi vec preprijljiv, in tako v p nismo vec prepričani. (Znan primer je Christiansenovo racunanje zapitka.) Vcasih vodi k obratu, ceprav nas *prima facie* neposredni dozdevek se vztraja: nas *ultima facie* vse-obsezni dozdevek je $\neg p$, ceprav imamo *ultima facie* neposredni dozdevek p . (Primer je, ko imamo se nadalje mocno intuicijo, da je $\frac{1}{2}$ pravilni odgovor na problem Monty Hall, ne glede na to, da smo prepričani v odgovor $\frac{2}{3}$, ker znan in zanesljivi matematik pravi, da je odgovor $\frac{2}{3}$ sedaj med matematiki nekaj sprejetega.) Seveda vcasih nas *ultima facie* vse-obsezni dozdevek vodi k odlocnosti: ta dozdevek je p , kljub pritisku glede sprejemljivosti/moci na podlagi tega da vemo, kako je nekdo, ki ga imamo za svetnega spoznavnega sogovorca preprijčan v $\neg p$.

7. Odgovor na izziv simetrije

V odsekih 4-6 smo podali opis spoznavnih dozdevkov. Tako smo pripravljene na soocenje z normativnim spoznavnim vprasanjem, ki se pojavi z izzivom simetrije. Mar smo se spoznavno dolzni spraviti (pa ce to lahko storimo ali ne) in tako odloziti sodbo glede p v situaciji ko smo prepričani v p in izkusamo fenomenologijo odlocnosti glede na nekoga, ki ga imamo za svojega svetnega spoznavnega sogovorca za katerega vemo, da je preprijčan v $\neg p$? Ali pa je nasprotno spoznavno dopusno (morda celo obvezno) da smo se naprej odlocno preprijčani v p ? Malce drugace receno: Ali v taki situaciji oziri na simetrijo (vsak soudelezenec v razpravi izkusa

fenomenologijo odločnosti glede na drugega, in to oba vesta) store spoznavno neprimerno priseganje na nase prepričanje kot nadrejeno sogovorcevemu, tako da se nam zdi nase lastno, ne pa tudi sogovorcevo prepričanje dobro podprto s celoto nase razvidnosti/dokaznega materiala? Ali pa je nasprotno spoznavno dopustno (morda celo obvezno) "prelomiti simetrijo" in tako dati prednost svojemu prepričanju?

Menimo, da je takšen prelom simetrije spoznavno dopusten, in ga lahko imamo tudi za spoznavno obveznega. Trdimo, da je s tem tako za *vsakega* udelezenca pri sporu, v položaju, ko vsak drugega ima za svetnega sogovorca, in ve, da oba izkusata fenomenologijo odločnosti. Nas argument temelji na vključujoči seriji zaporednih ciljev, ki so en z drugim povezani v hierarhiji sredstvo-smoter cilja, pod-cilja, pod-pod-cilja itd., in za katere se zdi, da so vsi utemeljujoče vključeni v oblikovanje prepričanja. Dve ključni normativni trditvi sta: Prvic, kot *vmesceni* spoznavni dejavnik delujemo se najboljše, če stremimo h kateremukoli cilju v hierarhiji tako, da sledimo pod-cilju, ki se nahaja neposredno pred tem. In drugic, spoznavno nam je dovoljeno in celo od nas zahtevano, da tvorimo svoja prepričanja tako, da kot vmesceni dejavnik storimo tisto najboljše v neposrednem sledenju najnižjemu pod-cilju v vgnezdjeni hierarhiji spoznavnih ciljev.

En temeljni spoznavni cilj pri tvorbi prepričanja je, da so propozicije, ki smo vanje prepričani resnične. (Temu bomo rekli *cilj resnice*.) To ne bi smelo biti dvomljivo. Morda imamo pri tvorbi prepričanja se dodatne spoznavne cilje, poleg cilja resnice. Ali pa moramo vse druge temeljne cilje (denimo cilj tvorbe *bogato razlagalnih* resničnih prepričanj) uvrstiti med ne-spoznavne cilje. Glede tega vprašanja se ne bomo opredelili.

Rekli smo, da je spoznavni dejavnik *umescen* (kot spoznavni dejavnik). Obstaja več zornih kotov taksne spoznavne umescenosti, in slednji določajo zaporedne pod-cilje v ustrezni hierarhiji cilj/pod-cilj. Najprej je dejavnik umescen glede na sebi *v celoti dostopen dokazni*

material/razvidnost glede na *p*—kar ne vključuje zgolj razvidnosti, ki jo lahko obdelodanimo (razvidnost, ki tvori skupni temelj s spoznavnim vrstikom/sogovorcem), ampak tudi nerazvidno upostevano razvidnost/dokazni material, ki barvno osvetli dejavnikove spoznavne dozdevke. Zato se spoznavni dejavnik nujno sooci s temeljnim podloznim ciljem, ki bo njegovo zasledovanje tvorilo tisto najboljše v zasledovanju cilja resnice -- da so propozicije, v katere smo prepričani zelo *verjetno* resnicne, ko se ozremo na celoto dokazov/razvidnosti, ki nam je na voljo. Temu bomo rekli cilj *objektivne spoznavne racionalnosti*.

Se en zorni kot spoznavne umescenosti, biti spoznavni dejavnik, je da nam je na voljo posebna spoznavna občutljivost. Slednja vključuje nase lastne globoke standarde glede razvidnosti. Pogosto vključuje se neizrecno upostevanje dokaznega materiala, ki ni zlahka izrecno na voljo. In včasih vključuje preplet standardov-in-razvidnosti. (Rekli smo ze, da je nasa spoznavna občutljivost v veliki meri ne-izrecna v nasi spoznavni arhitekturi, ter deluje pretežno izven izrecnega zavedanja, pri tem pa ucinkuje z razlicnimi vrstami barvne osvetlitve na fenomenalni znacaj nasih spoznavnih dozdevkov.) Zato se spoznavni dejavnik nepreklicno sooci s se enim pod-ciljem, katerega sledenje tvori se najboljše kar lahko sledimo pri zasledovanju temeljnega pod-cilja objektivne na resnicnost usmerjene racionalnosti (na ta nacin pa najboljše sledenje cilju resnice): da se propozicije, v katere smo prepričani, zdiyo resnicne *glede na naso spoznavno občutljivost*, ko pac imamo celoto razvidnosti/dokaznega materiala, ki ga lahko ubesedimo (ta vrsta razvidnosti tvori skupni temelj s svetnimi vrstniki v situacijah nestrinjanja med vrstniki). Temu bomo rekli cilj *na občutljivosti utemeljene subjektivne spoznavne racionalnosti*.

Zdaj ze mora biti jasno kam merimo. Se en zorni kot spoznavne umescenosti, kot biti spoznavni dejavnik, je splosni znacaj nasih tekocih izkustev, skupaj s splosnim znacajem nasih

spoznavnih dozdevkov. Ti dozdevki pogosto izkazujejo prej očitane dinamične in medsebojno delujoče zorne kote. Slednji se pogosto holistično odzovejo na izkustvena opozorila glede določenih *prima facie* neposrednih dozdevkov. Tako je pricevanje znanega matematika lahko resno opozorilo glede nasih neposrednih *prima facie* dozdevkov, da je pravilni odgovor pri problemu Monty Hall $\frac{1}{2}$. Taksna opozorila večkrat prezema barvna osvetlitev, da smo bili odgovorni v doslednji preiskavi zadevne propozicije *p*. Kot spoznavni dejavnik pa smo *izkustveno* umesceni v svetu, in svojega izkustvenega zornega kota ne moremo preseči -- ne glede tega, da se lahko spustimo v bogato abduktivno tvorbo prepričanja, vključno s spoznavnimi dozdevki, ki se močno naslanjajo na strokovno pricevanje, in na ta način posredno prilagodijo izkustvena stališča drugih v lastno splosno izkustveno perspektivo. Zato se spoznavni dejavnik neizbežno sooci s se enim podloznim ciljem, kateremu sledenje bo se najboljše, kar lahko storimo pri sledenju pod-cilja na občutljivosti utemeljene subjektivne racionalnosti: tvorba prepričanja v sozvočju z našimi *ultima facie* vse-obseznimi dozdevki. Temu bomo rekli cilj *izkustvene subjektivne spoznavne racionalnosti*.

Argument za odločnost lahko tako ubesedimo na naslednji način. V situacijah nestrinjanja z nekom, ki ga imamo za svetnega vrstnika in v katerih izkusamo fenomenologijo odločnosti, je spoznavno dopustno -- in tudi spoznavno obvezno -- da tvorimo prepričanja na način, ko storimo tisto najboljše v sledenju cilja resnice. Če naj storimo se najboljše kar je v naši moci glede na slednje, moramo tvoriti prepričanja tako da storimo se najboljše kar je v naši moci glede cilja objektivne spoznavne racionalnosti. Če naj storimo se najboljše kar moremo v tem zadnjem smislu, moramo tvoriti prepričanja na način, da storimo se največ kar je v naši moci pri sledenju cilja na občutljivosti utemeljene subjektivne spoznavne racionalnosti. Če naj storimo tisto najboljše kar lahko v tem zadnjem smislu, moramo tvoriti prepričanja, ki so tisto najboljše

kar lahko storimo pri zasledovanju cilja izkustvene subjektivne racionalnosti. V tem zadnjem smislu lahko storimo se najboljše, če tvorimo oziroma vzdržujemo prepričanja v sozvočju z nasimi *ultima facie* vse-obseznimi spoznavnimi dozdevki. V situacijah nestrinjanja z nekom, ki ga imamo za svetnega vrstnika, in kjer izkusamo fenomenologijo odločnosti, je ta odločnost glede na obravnavano propozicijo v tem, da vzdržujemo prepričanje, ki se ujema z nasimi *ultima facie* vse-obseznimi spoznavnimi dozdevki. Zatorej je v taksnih situacijah spoznavno dopustno, da ostanemo odločni, ne pa da se spravimo -- in smiselno je reci, da je taksna tudi nasa obveza.

Isto velja *mutatis mutandis* za nasega vrstnika. Simetrija dialekticne situacije je dvakratno prelomljena, saj sta udeležena dva spoznavna dejavnika. Umescenost spoznavne dejavnosti prelomi simetrijo, in sta tako oba dejavnika na koncu eden glede na drugega spoznavno drugace umescena. Vsak od njiju se nahaja v svoji splosni izkustveni kozi.

8. Ugovor nadutosti

Sedaj se obrnimo k moznemu ugovoru argumentu odločnosti, in podajmo odgovor nanj.

Zagovornik spravljalivosti se lahko sklice na razmislek o simetriji, ki govori proti nam, in rece, da je opiranje na nase spoznavne dozdevke glede *p* v situaciji, kjer vemo da je nas spoznavni vrstnik prepričan v *-p*, *neodgovorno naduto*. Argument poteka takole.

Zanasanje na svoje spoznavne dozdevke v opisani situaciji *te dozdevke izvzame kriticni presoji* -- tako pa tudi podcrta nepravico naravnost spoznavne vecvrednosti glede na vrstnika. Pravzaprav imamo opravka z dvema plastema neprimerno ne-kriticnega samo-izvzemanja. Prvic, ko se zanasamo na svoje spoznavne dozdevke, se ogradimo od odgovornega upostevanja moznosti, da so ti dozdevki plod izvedbene zmote, glede na naso podlozno spoznavno občutljivost. In drugic, tudi v situacijah, ko nasi spoznavni dozdevki odslikujejo naso spoznavno občutljivost, se odgradimo od potrebnega odgovornega razmisleka o moznosti, da je nasa

spoznavna občutljivost sama območno iztirjena glede na p , ko se oklepamo teh dozdevkov. Če se namesto tega oklenemo odgovorne samo-kritične naravnosti k svojim spoznavnim dozdevkom in občutljivosti, bomo spoznali, da se nasi lastni spoznavni dozdevki ter tisti pri nasem sogovorncu vzajemno razvidnostno iznicijo. In tako bomo spoznali, da je edina spoznavno odgovorna naravnost k p naravnost opuscene sodbe. Vztrajanje pri prepričanju v p , ob znanem nestrinjanju glede p z nekom, ki ga imamo za svetnega spoznavnega vrstnika, je zatorej neracionalno.

Nas odgovor ja takle. Res in pomembno je, da v situacijah znanega nestrinjanja o p z nekom, ki ga imamo za svojega svetnega spoznavnega vrstnika, spoznavno odgovorna raziskava terja, da smo odprti tako za možnost, da so nasi spoznavni dozdevki izvedbene zmote glede na naso spoznavno občutljivost, kot tudi za možnost, da je nasa spoznavna občutljivost sama območno iztirila glede na oceno prispevka nasega v celoti dostopnega dokaznega materiala/razvidnosti glede p . Spoznavno odgovorna odprtost za taksne možnosti pa terja sledenje nasi dialektični raziskavi p na tak način, da če se nam zdi, da *ce* so take možnosti zares objektivno na vidiku, bomo potem to dejstvo prepoznali v teku nase razprave. Če smo svojo raziskavo res vrsili na tak način (ter pri tem upostevali argumente proti p s strani nasega vrstnika), pa kljub temu nismo prepoznali nič omenjenega, potem nam teh možnosti, skupaj z znanim nestrinjanjem glede p , *ni* treba gledati kot da spodkopujejo nase prepričanje v upravičenost p .

Izvedbene zmote, ki so v podlago nasim spoznavnim dozdevkom, se nam lahko, in tudi včasih se, razkrijejo ob poteku odgovorne dialektične izmenjave mnenj. Poleg tega se lahko izkaze, da so deli nase spoznavne občutljivosti pomanjkljivi glede na druge bolj vkopane dele te občutljivosti -- na način Neurathove ladje. Naceloma lahko na tak način nadomestimo *velike* dele

nase spoznavne občutljivosti, in to je podobno načinu, ko gradimo celo novo ladjo ko smo v splavu, ki je ostal od stare ladje.

Običajno se te vrste diahronicnega ovrženja naših prejšnjih spoznavnih dozdevkov pojavijo v kontekstu odgovorne dialektične raziskave, kjer se odprto in ne-dogmatically izpostavimo pomislekom proti *p*, ki jih je ubesedil nekdo, ki ga imamo za svojega svetnega spoznavnega vrstnika (ali pa za sebi spoznavno nadrejenega). Običajno so posledica taksnega pristopa določeni *novi* spoznavni dozdevki. Tako je to lahko spoznavni dozdevki, katerega vsebina je, da je bil (verjetno) nas prejšnji spoznavni dozdevki proizvod izvedbene zmote -- ali pa spoznavni dozdevki, katerega vsebina je, da je bila prejšnja spoznavna občutljivost (verjetno) iztirjena glede na *p*. Čeprav je v taksnih okoliscinah spoznavno ustrezno, da prenehamo biti prepričani v *p*, je ključna točka, da se taksna ustreznost ne pojavi zato, ker bi nas nasi spoznavni dozdevki ne vodili več, ampak ker nas sedaj vodijo spoznavni dozdevki, ki so nadomestili prejšnje. Res je, da smo obsli prejšnje dozdevke, vendar smo se ob tem naslanjali na časovno bližje spoznavne dozdevke. Ne-nadutost pri raziskavi s smeri tvorbe naših prepričanj sestoji v tem, da se odprto soocimo z izvori razvidnosti, za katere menimo, da je zanje *verjetno*, da bodo privedli do taksnih sprememb v nasi doksastični fenomenologiji (če so nasi sedanji dozdevki glede *p* res proizvod bodisi izvedbene napake ali pa območno iztirjene spoznavne občutljivosti), potem pa gledamo ali se to tudi zares zgodi. Če je tako in se to ne zgodi, potem nismo neodgovorno naduti pri oklepanju svojega prepričanja da *p*. Prav nasprotno: nasi spoznavni dozdevki v situacijah, kjer smo upravičeno prepričani, da smo odgovorno postopali v poteku svoje raziskave, so nas najboljši subjektivni poskus, da bi dosegli objektivni skupni doprinos nasega dokaznega materiala/razvidnosti.

9. Zanikanje Meta-Enkratnosti

Nas argument za odločnost se sklicuje na spoznavno hierarhijo sredstvo-smoter, ki vključuje cilj resnice kot svoj skrajni spoznavni cilj, in potem vsebuje tri vrste spoznavne racionalnosti (objektivna racionalnost, na občutljivosti temeljeca subjektivna racionalnost, in izkustvena subjektivna racionalnost) kot pod-cilj, pod-pod-cilj in pod-pod-pod-cilj.

Obstoj teh treh različnih vrst spoznavne racionalnosti, ki so na utemeljujoč način sredstvo-smoter vse pomembne pri spoznavno ustrezni tvorbi prepričanja, ima za posledico, da je Meta-Enkratno glede spoznavne racionalnosti zmotna. Tezi Enkratnosti in Dopuscjanja pa obe predpostavljata Meta-Enkratnost. Zato slednji tezi obe temeljita na napacni predpostavki. To dejstvo pa zopet postavi na laž prepričanje -- razširjeno v sodobni filozofski literaturi o razpravi med spravljlivezi in odločnezi -- da se usoda sprave ujema z usodo Enkratnosti, ter da se usoda odločnosti ujema z usodo Dopuscjanja.

Poleg tega obstoj treh različnih vrst spoznavne racionalnosti, skupaj z razliko med strogim vrstnistvom (ki terja natančno ujemanje dostopne razvidnosti) in med vrstnistvom, kot smo ga zgradili tukaj (ki v nasprotju s prejsnjim terja zgolj cel razvidni skupni temelj), odpre prostor mnogoterih možnosti glede na to katere vrste spoznavne racionalnosti se ujemajo z Dopuscjanjem, , in katere zopet z Enkratnostjo.

Dopuscjanje se vsekakor pojavi pri izkustveni subjektivni racionalnosti in pri na občutljivosti utemeljeni subjektivni racionalnosti. To pa zato, ker sta obe vrsti subjektivne racionalnosti opredeljeni v razmerju do (spoznavnega) dejavnika -- torej glede na *lastno* spoznavno občutljivost in spoznavne dozdevke spoznavnega dejavnika.

Vec različnih stališc pa se odpira pri objektivni racionalnosti. In vsa so združljiva z nasim argumentom v prid odločnosti. (Odpira se tudi možnost, da so različna naslednja stališca pravilna v različnih posameznih primerih.) Najprej je tu *Enkratnost Skupnega-Temelja*, ki trdi, da

Enkratnost velja za primere nestrinjanja med vrstniki (kot so slednji predstavljeni tukaj). Drugo je *Dopuscanje Skupnega-Temelja*, zanikanje *Enkratnosti Skupnega-Temelja*. Tretja je *Enkratnost Popolne-Razvidnosti*, ki trdi, da v primeru nestrinjanja med vrstniki Enkratnost velja glede na *popolno* razpoložljivo razvidnost pri vsakem od obeh vrstnikov posebej. (Zapomni si: Enkratnost Popolne-Razvidnosti glede objektivne racionalnosti je združljiva s Dopuscanjem Skupnega-Temelja pri slednji, saj je celotna razpoložljiva razvidnost pri vrstniku lahko različna od tiste pri drugemu, ko gre pač za razlike pri neizrecno upostevani razvidnosti.) Četrto je Dopuscanje Celotne-Razvidnosti, ki je zanikanje Enkratnosti Celotne-Razvidnosti. Konco je tu Nerealizem, meta-spoznavno stališče, da objektivna racionalnost ne obstaja. (Nerealisti lahko trdijo, da pravilna hierarhija sredstvo-smoter pravzaprav vključuje zgolj cilj resnice, pod-cilj na občutljivosti temelječe subjektivne racionalnosti, in pod-pod-cilj izkustvene subjektivne racionalnosti.)

Sami menimo, da pri objektivni racionalnosti običajno velja Enkratnost Popolne-Razvidnosti. To velja v primerih nestrinjanja med vrstniki, ko se oklepamo svojega prepričanja in prezivljamo fenomenologijo območne spoznavne večvrednosti glede na svojega vrstnika. Menimo, da imamo pri mnogih od teh primerov opravka tudi z Enkratnostjo Skupnega-Temelja. Za tukajšnje razpravo pa je pomembno, da sta obe vrsti Enkratnosti glede objektivne racionalnosti docela združljivi z našim argumentom v prid odločnosti.

Literatura

Ballantyne, N. in Coffman, E. J. (2012). 'Conciliationism and Uniqueness'. *Australasian Journal of Philosophy*, 4, 657-670.

Bogardus, T. (2009) 'A Vindication of the Equal-Weight View'. *Episteme*, 6, 324-35.

- Christensen, David. (2007) 'Epistemology of Disagreement: the Good News'. *The Philosophical Review*, 116, 187-217.
- Christensen, David. (2009) 'Disagreement as Evidence: The Epistemology of Controversy'. *Philosophy Compass*, 4/5, 756-757.
- Christensen, David. (2010) 'Higher Order Evidence'. *Philosophy and Phenomenological Research*, 8, 185-215.
- Christensen, David. (2011) 'Disagreement, Question-Begging and Epistemic Self-Criticism'. *Philosophers Imprint*, 11, 1-22.
- Christensen, David. (Se ne objavljeno). 'Conciliation, Uniqueness, and Rational Toxicity'.
- Clifford, W.K. (1999) *The Ethics of Belief and Other Essays*. Amherst, MA: Prometheus Books, 70-96.
- Cohen, Stewart. (2013) 'A Defense of the (Almost) Equal Weight View'. V D. Christensen in J. Lackey (izd.), *The Epistemology of Disagreement* (Oxford: Oxford University Press), 981-120.
- Douven, Igor. (2009). 'Uniqueness Revisited'. *American Philosophical Quarterly*, 46, 347-361.
- Elga, A. (2007) 'Reflection and Disagreement'. *Nous*, 3, 478-502.
- Feldman, R. (1993) *Reason and Argument*. Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall.
- Feldman, R. (2003) *Epistemology*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Feldman, R. (2006) 'Epistemological Puzzles about Disagreement'. V S. Hetherington (izd.), *Epistemology Futures* (New York: Oxford University Press), 216-36.

- Feldman, R. (2007) 'Reasonable Religious Disagreements'. V Louise Anthony (izd.), *Philosophers Without Gods: Meditations on Atheism and the Secular Life* (New York: Oxford University Press), 194-214.
- Foley, R. (1993) *Working Without a Net: A Study of Egocentric Epistemology*. New York: Oxford University Press.
- Kelly, T. (2005) 'The Epistemic Significance of Disagreement'. V J. Hawthorne and T. Gendler (izd.), *Oxford Studies in Epistemology, Volume 1* (New York: Oxford University Press), 167-196.
- Kelly, T. (2010). 'Peer Disagreement and Higher Order Evidence'. V A. Toldman and D. Whitcomb (izd.), *Social Epistemology: Essential Readings* (New York: Oxford University Press), 183-217.
- Kornblith, H. (2010) 'Belief in the Face of Controversy'. V R. Feldman and T.A. Warfield (izd.), *Disagreement* (New York: Oxford University Press), 29-52.
- Matheson, J. (2009) 'Conciliatory Views of Disagreement and Higher-Order Evidence'. *Episteme*, 6, 269-79.
- Putnam, H. (1981) *Reason, Truth and History*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schoenfield, M. (2014). 'Permission to Believe: Why Permissivism Is True and What It Tells Us About Irrelevant Influences on Belief'. *Nous*, 48, 193-218.
- Sosa, E. 'The Epistemology of Disagreement'. V A. Haddock, A. Millar, and D. Pritchard (izd.), *Social Epistemology* (New York: Oxford University Press), 278-97.
- Van Inwagen, P. (1996) "'It is Wrong, Everywhere, Always, and for Anyone, to Believe Something upon Insufficient Evidence'". V Jordan, J. in Howard-Snyder D. (izd.), *Faith, Freedom and Rationality* (Lanham, MD: Rowman and Littlefield), 137-153.

